

nis, tamen æquus, nævorum, quos genuit non modo abstrusi difficultas argumenti/ atque ad notiones & ratiociniorum nexus hodiernos bene exprimendos, latinæ insufficientia linguæ, sed, quæ primo forsan nominanda fuisset loco, juvenilium etiam imbecillitas virium nostrarum.

99. Holmström
abr. 1717.

DISSERTATIO

DE

TELEOLOGIAE NATURALIS
AD THEOLOGIAM CONSTITUENDAM
INSUFFICIENTIA.

P. I.

QUAM

Conf. Ampl. Facult. Philos. Aboëns.

PRÆSIDE

Mag. ANDR. JOH. LAGO

S. Th. Lic. & Phil. Theor. Prof. Ord.

PRO GRADU

publico consurgere offert

NICOLAUS PETRUS HOLMSTRÖM

Vic. Sac. in Kelviâ.

In Atrio Biblioth. die XXVIII Junii MDCCCX.

H. p. m. s.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

Ὅτι μὲν ἐν εἶσι θεὸς ὁρῶν. τί δὲ εἶσι κατ'
ἀοικίαν καὶ φύσιν, ἀκαταλήπτου τὰτο παντε-
λὸς καὶ ἀσργαζον.

JOH. DAMASC.

Moris fuit antiquissimi & adhucdum multis est, for-
mam Naturæ finalem non pro ratione subjectiva
solum, quæ ad ostendendam necessitatem, summum, a quo
omnia pendeant, Numen assumendi, apprime valeat, affer-
re; sed pro objectivo etiam eandem venditare argumen-
to, cujus ope apodictice demonstratur Dei existentia;
quæ ratiocinandi methodus eadem mirâ animos captare
solet & delinire svavitate. Illa namque indoles est ratio-
nis humanæ, ut finium semper & ubique in agendo in-
tendat Systema, ad quod attingendum apta numquam
non anquirat media, neque ergo abstinere queat, quin
varietatem rerum sensibilium stupendam ad unum referre
annitens, multiplex causarum & effectuum, quibus phæ-
nomena eorumque mutationes ordinat intellectus & dis-
ponit, absolutæ subjungere conetur causæ & fini ultimo.

Ad huncce vero ratiocinandi modum, cum ipsa ra-
tione nostra necessario conjunctum vinculo, si attenderi-
mus, nullo negotio intelligimus; neque materiem, e con-
templatione mundi præsentis uberrime hauriendam, illi
unquam deficere, neque voluptatem ejusdem non esse
comitem perpetuam, posse; — Scilicet aperit cordatiori

A

cui,

= 2 =

cuique mundus theatrum varietatis & ordinis, convenientiæ & pulchritudinis, ubique obviæ, sive per infinite expansum illam persequere spatium, sive per infinitam spatii divisionem eruere eandem coneris, adeo immensum, ut ex notitiis hujusce, quas valuerit sibi comparare vel tenuis noster atque imbecillis intellectus, sermo omnis ad exprimenda miracula tot tamque infinite magna fiat irritus, mensuræ numerique cuncti mensurandi vim amittant omnem, limitesque perdant suos ipsæ cogitationes nostræ, ita ut iudicium de ineffabili toto nostrum in stuporem dissolvatur & admirationem, elinguem mutamque, sed eo facundiorum. Ubique effectuum cernimus & causarum seriem, subsidiarum finiumque, in ortu & interitu convenientiam miram. Quis immenso non percellatur corporum, orbitas suas imperturbate permeantium, numero moleque & concentu cœlestium? Quis naturæ non miretur vim enormem, vel ingentes montium tractus quasiantis, vel flammæ versus sidera & flagrantia saxa eructantis, vel innumeras corporum organifactorum, animatorum, producentis, sustentantis, alentis myriadas? Quis denique — nam exemplorum ubi terminus? — entis intelligentis, læta captus veneratione, non stupeat structuram, nulla arte nostra imitandam, quis facultates intellectus & rationis non stupeat admirabiles? (a) Horum vero omnium quum

a) Excellas magnificentorum in natura spectaculorum & sublimium, quos gignunt, sensuum pietatis, assatum præcipue in Hebræorum Poëmatibus occurrentes, videbis. Jsa. XXIV: 13-20. XL: 12-24. LI: 15, 16. Jsa. V: 22, 24. Joë 1: 6, 7, 10; III: 15, 16. Mich. 1: 3, 4. Psalm. VIII: 3-9. XVIII: 8-15. XIX: 2-7. XXXIII: 6, 7. LXV: 9-13. XC: 1-6. XCI: 4-12. XCV: 3-7. XCVII: 1-6. CXLVII: 8, 9. 14-18. Job. V: 9, 10. X: 8-12, 18-26. XXXVI: 5-13, 26-31. XXXVIII: 4-11. Prov. III: 13-20. VIII: 22-31, XXX: 3, 4. Enumerandis omnibus quis sufficiat?

= 3 =

quum nihil, in quo est, statum, suapte sponte ingressum sit, unum quodque ad aliam rem, ut causam suam, semper amandat, quæ vicissim ipsam eandem inquisitionem, examen idem ulterius necessarium reddit & inevitabile. Hujus vero investigationis causarum quis sit terminus? Vel in nihili vorraginem ruat necessario tota rerum universitas, vel ponendum est aliquid, extra infinitum fortuitum hocce, in semet ipso absolute consistens originarium, quod, consiliorum potens idem & sapiens, non cœca vi mechanice operans, sed ut intelligentia libere & spontanee agens, in causa sit originis magnifici spectaculi, illudque tueatur. Quæ vero quum ita sint, quid mirum, si non modo "Philosophi, cum viderent motus mundi finitos & æquabiles, atque rerum omnium rationem, modum, disciplinam, intelligerent inesse aliquem non solum habitatorem, in hac cœlesti ac divina domo, sed etiam rectorem ac moderatorem, & tamquam architectum tanti operis tantique muneris"; verum etiam, quibus peculiariter curæ sunt "res cœlestes omnesque eæ, quarum ordo est sempiternus", Theologi, indicis "e concinentibus inter se mundi partibus, ea uno divino omnia, & continuato spiritu contineri", undiquaque congestis, veritatem solatii plenam; "est profecto Deus" (a) scientifico demonstrare conarentur modo; quod quidem conamen *Physico Theologia* nuncupari, verbo monuisse sat est.

Jam quidem ii non somus, qui *Physico Theologico*
A 2 huic-

a) V. Cicero's O. O. Vol. IV. p. 516, 517, 518. Lips. MDCCXXXVII. Sparfos vero quid citemus locos, quum omnes de *Natura Deorum* libri, ejus sit dulcedinis, suavitalis ejus, ut a percurrendis, ubi lectionem inceperit, prorsus non, ab exscribendis vix ablineat cogitator quisque.

hūicce pro existentia Summi Numinis argūmento, vetustissimo, clarissimo, & ad humanam aptissimo rationem, auctoritatis aliquid detractum velimus, vel stulte opinemur, subtilibus abstractæ contemplationis dubiis quibusdam ita deprimi posse rationem unquam, ut ne aspectu mirabilium naturæ & majestatis, quam prodit universum, ex quaque ambiguitate erepta, argumentorum ope Teleologicorum, quamquam empiricorum duntaxat, a magnitudine ad magnitudinem, ab eo quod pendet, ad id unde illud pendet, usque ad supremum quoddam & absolute unum ascendat. Quin potius KANTIO (a) ad stipulamur, æstimatione dignum esse hoc argumentum, quippe quum naturæ studium, unde originem habet & augmentum, animet: consilia & sine, ubi observatio nostra illos non aperuisset, constituat, & physicas nostras, duce unitate, cujus extra naturam principium est, amplificet noticias, quæ rursus in ideam, quæ ipsis ansam præbet, vim exerunt, fidem in auctorem quandam summum, usque ad firmitatem assensus, cui non potest resisti, augendo. At jure tamén maximo quæri posse existimamus, an firmitatem hoc argumenti genus sibi vindicare possit objectivam & apodicticam, assensumque qui aliena ope nulla indigeat. Ad quam quæstionem, si accuratius examinetur, negando respondendum esse judicamus.

Veritatem principii, quod statuit certas quasdam in natura res, earumque possibilitatem ex conceptu causarum finalium a nobis esse dijudicandas, atque formam naturæ finalem, sibi instar ariadnei nobis esse necessariam, si vel rerum, quas continet, proprietates tantum observando cognoscere, neque ad primam usque earum originem ad-

a) Crit. der R. Vern p. 561 sqq.

ascendere nitamur, adeo quidem non impugnamus, ut eandem potius urgeamus quam maxime. Cavere nimirum non possumus, ne naturam conceptui finis cujusdam & consilii subjiciamus, estque hic conceptus norma absolute necessaria usus vel empirici rationis nostræ. Cum vero semel receptam sit atque probatam hocce naturæ investigandæ adjumentum, per se patet, dictam facultatis judicandi normam in totum naturæ applicandi, tentamen saltem nobis incumbere; siquidem multæ forsan *Quæres* leges, pro limitata mechanismi ejus interioris cognitione nostræ in occulto manserunt, hujus ipsius ope normæ in apertum produci poterunt forsan.

Ergo quæri solum poterit, utrum istud principium subjective tantummodo valeat, videlicet norma facultatis judicandi nostræ solum sit, an principium naturæ objectivum, ex quo præter mechanismum, aliud illi competat necessario genus causarum, nempe finalium, quibus motus leges viriumque motricium, ut causæ intermediæ, subsint? Namque aliud omnino est, si statuamus generationem quarundam in natura rerum, vel etiam naturæ universæ, a iter fieri plane non posse, quam per causam, ex consilio semet ad agendum determinantem, vel si dicamus tantum, non posse nos, *pro natura virium cognoscendi nostrarum propria & peculiari*, de rerum possibilitate, genesisque judicare, nisi hujus cogitando informemus causam, ex finibus agentem: proinde ens, quod secundum analogiam & similitudinem cum causa intelligente, rerum sit conditor & effector. Prius ratiocinium de re objecta decernere quidpiam audeat, quod vero necessitatem inungit, realitatem conceptus summi objectivam probandi, posteriori autem nil determinat ratio, nisi legitimum facultatis cognoscendi nostræ usum, ad indolem

sem ejusdem atque constitutionem propriam, nec non ad condiciones, quibus ambitus limitesque ipsius definiuntur, essentielles convenienter. Superius itaque principium in decreto versatur objetivo determinantis, posterius in decreto solius reflectentis, subjectivo judicandi facultatis, norma que proinde a ratione ipsi præscripta, cernitur.

Est scilicet ratio facultas principiorum, semperque & necessario versus absolutum tendit ultimo nititurque. Verum itaque licet sit, non posse nos, ultra omnem, quæ esse possit, experientiam, illius, quid res per se ipsæ sint, conceptum ostendere determinatum; non tamen in nobis est ut illius superledeamus quæstione, vel omnino abstinemus. Namque experientia, ultra quam semet non extendit cognitionis humanæ campus, numquam rationi facere valet satis, quippe cum suis ad quæstiones responsionibus ad ulterius quoddam semper & ubique remittat & amandet. Ecquis nempe a semet impetret, ut in illis, quæ ad explicandam mundi, rerumque in mundo originem, causam & fines, afferre valeat experientia ac subministrare, argumentis acquiescat, si quidem responsum, ex legibus experientiæ constitutivis redditum quodvis, novam numquam non pariat quæstionem, quæ explicationem rursus efflagitat? Atque notio rei, cujus existentiam formamve cum adjunctione finis cujusdam ut possibilem judicamus, quam arctissimo cum conceptu naturæ illius rei fortuitæ ex legibus physicis conjuncta sit vinculo, (quapropter etiam res naturæ, quas solas fines esse posse intelligimus, præcipuum, quo probatur fortuitum esse rerum universum, atque unicum, coram sensu non minus communi, quam philosopho valens, efficiunt argumentum, quo ostenditur, ab ente quodam extra mundum ortum esse & pendere universum ejusque partes, propter fini-

finibus convenientem eorum formam, intelligente) rationi non sufficit. Quæ igitur insufficientiam modorum omnium e natura rerum causas explicandi desumptorum animadvertens, naturam penitus relinquit, pennisque idearum transcendentium supra omnes, quos per experientiam possit tueri, conceptus sublimis vecta, ens quærit quoddam, in quo requiem inveniat, neque in spatio quodammodo finitum, nec in tempore, sed infinitum & omnes quæ cogitari possint, in se continens realitates: verbo absolute perfectissimum, ex quo originem habeant omnia. In hoc vero negotio rationem non sequi valet intellectus, e cujus conceptibus tamen pendet realitas objectiva omnis. Ratioque, theoretice spectata, constitutiva nulla, sed regulativa tantum continens principia, quandoquidem objective synthetice judicare nequit, neque conceptum objective valentem potest producere.

An igitur evincit Teleologia vel perfectissima, ens ejusmodi realissimum, causam mundi perfectissimam, ex finibus agentem, revera existere? Minime. Nihil amplius probare valet, quam pro indole facultatis cognoscendi nostræ, atque experientia, cum summis rationis principis conjuncta, non aliter posse nos de possibilitate mundi notionem animo formare, quam per causam originariam quandam. Cujus quidem objective explicandi conaminis periculum probat vel historia Philosophiæ, duo nobis sistens de principis rerum possibilitatis objectivis, causaque productorum finalium, systemata, sibi invicem contraria, atque ad id, quod pollicentur, præstandum, inepta ambo: *Idealismi* sc. & *Realismi* finium naturæ, quorum prior, omnem formam naturæ finalem sine consilio propositoque esse perhibens, vel *casualitatis* est
vel

vel fatalitatis (a) Illa ratio est DEMOCRITI & EPICURI, si ve etiam ante LEUCIPPI, *physica*, vi cuius technicam naturæ merumque mechanismum discriminis aliquid intercedere prius negatur, contraque statuitur, esse corpuscula quædam lævia, alia aspera, rotunda alia, partim autem angulara, curvata quædam & quasi adunca: ex his confectum esse cælum atque terram, nulla cogente natura, sed cõncurfa quodam "ortuito." (b) Contra SPINOZA, stator systematis *hyperphysici*, cuius semina longo jam ante eam temporis intervallo conspiciuntur c, *fatalismi* vel *Pantheismi* (d, quam postulat ratio, unitati absolutæ, optime consulum judicavit idea entis, in quo, substantia una & sola, res in mundo omnes determinaciones modo essent inhærentes, vel modificaciones, quæ substantia haud quidem ex consilio vel finibus quidpiam produxerit unquam vel producat; sed in qua tamen res, propter unitatem subjecti, cuius illæ mera accidentia sunt, omnes, etiam sine

- a) Kritik der Urtheilskraft von IMM. KANT. Berlin 1795 pag. 321 sqq. Cfr. Erläut. Anz. aus d. Crit. Schr. des Pr. Kants v. I. S. DECK Tb. II pag. 274 sqq. Tb. III, 337 sqq. Riga 1796.
- b) CICERO de Natura Deorum, Lib. I. Cap. 24 pag. 489. Cfr. DIETI TIEDEMANN Geist der Specul. Phil. T. I. pag. 240, 373, 377. Marb. 1791. Gesch. der Phil. v. V. G. TENNEMANN T. I. pag. 268 sqq. 278 sqq. Tb. III. pag. 379-385. Lpz. 1798, 1801.
- c) V. TIEDEMANN lib. cit. Tb. VI. pag. 234. Degerando Vergleich. Gesch. der Systeme der Philosophie v. I. M. DEGERANDO. Veb. mit ABEL. v. W. G. TENNEMANN B. I. p. 390. Marb. 1806.
- d) Antiquius fuit systematis nomen *Pantheismi*, respectu ad res subiecto universali inhærentes, recentius *Spinozismi* ad subiectum solæ substantiæ respectu habito. Cfr. Kritik der Urth. Krit. v. IMM. KANT pag. 406. Berl. 1793.

sine consilio & sine quodam necessario debeant ad se invicem convenienter referri. Qui ergo finium idealismus, cum ad mechanismum & necessitatem omnia referat, patet eundem in mera facultatis iudicandi illusionem universalem ponere teleologiam. Huc oppositus est *realismus* finium tam *physicus* quam *hyperphysicus*; qui consilium statuit atque propositum prodere rerum plures, (quarum scil. inter causas & effectus commercium animadvertitur reale unde jure elici posse iudicat, universalem rerum naturam pro opere causa habendam esse intelligentis. Hanc *physicus* vel in principio quodam interno, anima mundi, ponit, vel in vita ipsius materiæ (a), quarum prior hypothesis, commercium principii intelligentis interni, quod materiam moveat, cum ipsa materia ponens, organizationem, cuius causa ostendenda erat, assumit quodammodo, atque in circulo & petitione principii vertatur, posterior *Hylozoismus* absurditatem involvit & in conceptu repugnantiam, quum materiæ, ut objecti sensuum exteriorum, essentialis sit character ipsa inertia. Hæc quidem in cogitando vitia prudens vitat *realismus* finium *hyperphysicus*, *Theismus*, ANAXAGORÆ vel forsitan jam ante Hæc MOTIMO (b) Initia debens prima (c qui cum "tam certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque omnia

B inter

- a) V. CICERO de Nat. Deor. Lib. I. & TIEDEMANN. lib. cit. Tb. I. p. 124, 206. Tb. II. p. 41, 131, 147. Tb. III. p. 292, 437.
- b) ARIST. Meth. Lib. I. c. III. αιτιον δ' εχει προτερον (τε Αναξαγορ.) Ερμολιμος ο κλαζομενος ειπεν (ναν -- εναι -- εν τη φυσει του αιτιον και τε κοσμου και της ταξεως) OPP. Tom. II. p. 1231. ap. Lacmarium MDXCVII.
- c) Gesch. d. Phil. v. TENNEMANN T. I. pag. 314 sqq. TIEDEMANN. Lib. cit. Tom. I. p. 332 sqq.

inter se connexa & apta, verbo tantam videret admirabilitatem cœlestium rerum atque terrestrium, statuit Naturam a mundo diversum prorsus, omnium horum esse causam. Attamen distitendum non est, hocce, quod miramortalium pectora mulcet dulcedine, atque sublimitate elevat, ratiocinium, empiricæ syntheseos transilire limites atque naturæ, quum rationem unitatis finium in materia, extra naturam certo & determinato ponat modo. Quod jure fieri ut ostendatur, evincenda est impossibilitas hujusce unitatis per solum mechanismum, demonstranda est validitas objectiva conceptus, quod ut substratum naturæ cogitando, non vero cognoscendo attingimus quodammodo, entis originarii. In hoc vero quum nihil quidquam amplius præstari possit, quam ut pro indole cancellisque virtutum cognoscendi nostrarum rationem vero vel hujus primam internam quis explicet? intelligamus, in materia principium relationis finium determinate queri non posse, nobisque nullum omnino restare originis productorum naturæ, in quibus finem agnoscimus, dijudicandæ modum, si non pro effectibus supremæ illam habeamus causæ intelligentis, quæ vero ratio reflectentis est facultatis judicandi, non determinantis: quumque conceptus causæ supremæ non nisi abstractione conditionum realitatis omnium oriri queat; neque potestatem assertivis objectivæ facere nobis potest.

Quid itaque proprie efficere valet teleologia physica? Hoc, ni fallimur, ut doceat quem, ex nostro naturam dijudicandi modo, usum res in mundo sibi præsentent invicem: quid utilitatis ipsi rei adferat varietas in eadem occurrens: quomodo adeo sumi possit, nihil in mundo frustra esse ac temere; sed, posita conditione, ut certæ res quædam tamquam fines existant, ad aliquid cuncta in

mundo conducere. Cui vero teleologico judicandi negotio nullum aliud suppeditare valet ratio nostra fundamentum, quum principium, quod habet architectonicæ auctoris mundi ejusdem intelligentis mechanismum naturæ omnem subordinare. *a*. Quod principium idem, nil nisi methodum ex qua natura nobis sit consideranda continens, nullum abest ut originis naturæ tecum adferat demonstrationem objectivam.

Præterquam vero quod subjectiva tantum sint, quæ ex contemplatione mundi manant, de ordine ejusdem judicium, neque ad omni modo determinatum conceptum causæ ordinis hujusce constituendum sufficit universi, & quod continet, multiplicis ac varii consideratio. Namque empirica tantum sunt data, quæ ad conceptum causæ cujusdam universi, intelligentis, atque artificis naturæ summi, determinandum, suppeditat contemplatio mundi, omnia, neque ad alias proprietates concludendi jus quodammodo nobis tribuere possunt, quam quales ex effectibus ipsarum nobis manifestat experientia. Hæc vero quum nihil nobis offerat nisi limitatum, mancam & imperfectum, prorsus perfectam & absolutum aliquid nunquam, ultra cancellos ab experientia nobis præscriptos certe evagamur, ubicumque auctori majorem quam ad effectus a nobis cognitos producendos requiritur, tribuimus intellectum. Et si vel una ex parte multa, immo plurima occurrant in natura sapientiæ vestigia lucidissima, neque ex altera distitendum est, quædam in fluxis rerum vicissitudinibus nosmet offendere, in quibus nosmet saltem mortales sapientiam detegere valemus nullam. Ridet

no-

a) V. KANTS *Krit. der Urtheils Kraft* pag. 402.

nobis undulans pelagus immensum: cogitatione percurrerentes commercia, quibus ansam dederit & occasionem amplam, mercimoniorum, litterarum, morumque convenientiam agnoscimus rei, consilium miramur auctoris. — at favit procellis, actum & turbinibus mare, totas navium classes scopulis illidit, sapientipotentum millia naufragorum deglutit: inconvenientiam horremus, de causa quid judicabimus? Haud quidem nescimus, responderi solem, speciosiore quam veriore esse hancce inconvenientiam, nihilque nisi umbram repugnantiae præ se ferre vanam: Omne scilicet quod tamquam dissonum nobis curta repræsentet perspicientiae supellex nostræ, in harmoniam & concentum travissimum iri conversum, si modo totam finem animo percurrere seriem, atque omnium, in intellectu divino conjunctum, systema uno comprehendere obtutu potis essemus. In hac vero ratiocinatione quid latet, nisi agnitio tacita, illorum etiam judiciorum haud paucis errorem subesse posse, quæ, certa quadam pro fundamento posita norma, cum fine convenientiam & sapientiam statuunt, atque ultra spheram eorum, quæ fieri possunt, semet non extendere argumentationis teleologica vim? Quæ ergo, in opinionibus posita & problematibus, probationem firmam, quæ certa niti debet cognitione, fundare non valet.

g.g. Holmström
abt. 1417.

DE

10.
*ORIGINARIIS NATURÆ HUMANÆ
INITIIS, FACULTATEM APPETENDI
RESPICIENTIBUS.*

P. I.

CONSENT. AMPLISS. FACULT. PHILOS. ABOENS.

PRÆSIDE

*ANDR. JOH. LAGO,**Philos. Pract. Prof. P. O.*

VENTILANDAM,

PRO GRADU PHILOSOPHICO,

EXHIBET

*FREDRICUS ADOLPHUS HOLM,**Scip. Publ. Wiburgensis.*

In Audit. Philos. die XIV Decembr. MDCCCXIV.

h. a. m. c.

ABOÆ, TYPIS FRENCKELIANIS.